

יצחק ויעקב אלא עד שלא יתחילו במלאכה צא ואמור להם על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקטנית בלבד. והנה עתה זאת היתה כונת המגיד אשר טרם קרוא איש יהודי כל דכפין יש לחוש כי איככה יוכל לשים לפניהם לחם עוני ואין זה כבודם כי גדלה נפשם ואף בסעודת שלמה זוטרתו לגביהו על כן בא דברו פתח ואמר הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים ואנו עושים זכרון ללחם ההוא ואדרכא מצד היותינו זרע אברהם יצחק ויעקב יתובי יתבינן בארעא דמצרים בגלות וזכר לגלות זה לחמנו לחם עוני לא מצד שנקל אצלינו כבוד הנכנסים רק שמוכרחים אנו לערוך שלחן לחם עוני אתיא זכירה לאבותינו ואחרי שהודיע סבת לחם עוני קרא עליה את הקריאה כל דכפין וכו'.

ובאופן אחר אפשר לומר והוא בהקדים מה שכתב [החכם השלם] החסיד כמהר"ר דוד חזן זלה"ה על מדרש⁵ ראויים היו ישראל ללקות במכת הערוב אלא שהקב"ה הלכה את המצרים עליהם הה"ד⁶ נתתי כפרך מצרים ויש לדקדק מאי שיאטיה דערוב שישראל ראויים היו ללקות משאר מכות ותרגמא כמ"ש רבינו בחיי ז"ל⁷ דמה שנשתעבדו במצרים היה בעבור דיד עני ואביון לא החזיקו והעלימו עין מעשות צדקה והיו צרי עין וכן צרי עין עולה בגימטריא ת"ל כשני גלותם. ואמרו בזוהר⁸ דמי שאינו עושה צדקה דמות דיוקנו כלו סר ואז החיות שולטים עליו וע"ש. וא"כ זאת היתה לרז"ל במימר קדישין ראויים היו ישראל ללקות במכת הערוב דמאתר דלא עשו צדקה צלם דמות תבניתם העדיף מנהון וכך היא המדה שמי שסר דיוקנו מעליו החיות שולטים בו ובכן ישראל היו נכונים ומזומנים בדין עירובא שישלטו בהם החיות על שהיו צרי עין ולא עשו צדקה אך נכנסו המצרים תחתיהם יען שמהם למדו להיות צרי עין כמ"ש⁹ ויתערבו בגוים וכו'. ויומתק בזה מאמרם ז"ל במדרש אבכיר¹⁰ כשיצאו ישראל ממצרים כרתו לעשות חסד זה עם זה אשר יקשה מאי שיאטיה לכרות ברית זה בצאתם ממצרים אמנם יען ישראל קדושים המה ראו דסיבת שעבודם על אשר מנעו צדקה וחסד על דבר זה נכרת ברית לגמול חסד זה עם זה ע"כ דברי הרב ז"ל. וא"כ הוא הדבר אשר דבר המגיד זו"ש הא לחמא עניא זכר די אכלו אבהתנא מדה כנגד מדה שמנעו לחם מהעני וזה בא להם בארעא דמצרים שמהם למדו אי לזאת כל דכפין ייתי ויכול כדרך טוב עין וגדיב גדיבות אשר פתחו פתוח לרוחה. ואמר ייתי ויכול לרמוז מ"ש בסוטה דף ל"ח [ע"ב] כל הנהנה מצרי עין עובר בלאו שנא' אל תלחם את לחם וכו'¹¹ ופירש מהרש"א באגדתיה שהאוכל מצרי עין לא יטעם לחם וטעם אכילה אלא טעם מר ע"ש באורך. ולזה אמר ייתי ויכול שיטעם טעם אכילה לאפוקי מצרי עין אשר האוכל מפתם אינו טועם טעם אכילה ומזה ימשך השתא וכו' לשנה הבאה בארעא וכו' כי בזכות הצדקה מתקרבת הגאולה כמשז"ל¹². [כמ"ש כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלאות].¹³

(5) שמות רבא פרשה י"א סימן ב', (6) ישעיה מ"ג-ג', (7) רבינו בחיי בספר נחל קדומים דברים כ"ד-כ"ב, ובספר דברים אחרים דרוש ד' לשכת הגדול דף ט"ו ע"ב ד"ה ואני, ובילקוט דוד פר' שמות ד"ה גלות מצרים דף ל' ע"ב. (8) הקדמת הזוהר דף י"ג ע"ב (ובפר' נח על פסוק ומוראכם וחתכט). (9) תהלים ק"ו-ל"ה. (10) תנא דבי אליהו רבא פרק כ"ג, (11) משלי כ"ג-ו', (12) בבא בתרא י' ע"א, (13) ישעיה נ"ו-א'.